

УДК 378:011.3-051:796

DOI: [https://doi.org/10.31470/2786-6424-2022-1\(1\)-133-137](https://doi.org/10.31470/2786-6424-2022-1(1)-133-137)

ORCID 0000-0002-3391-3741

ORCID 0000-0003-1109-0534

ТРОЦЕНКО Тетяна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики
фізичного виховання і спорту
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі
м. Переяслав, Україна
e-mail trocenko260470@gmail.com*

ТРОЦЕНКО Валерій

*кандидат педагогічних наук,
доцент, професор кафедри
спортивних ігор
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі
м. Переяслав, Україна
e-mail Trotsenko_vv@ukr.net*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація

Вступ. Актуальність теми дослідження полягає у необхідності вирішення проблеми психологічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної діяльності, що у свою чергу потребує підвищення ефективності навчання фахівців з фізичної культури і спорту, розробки алгоритму продуктивного вирішення задач професійної підготовки.

На сьогодні важливою проблемою закладів вищої освіти є пошук шляхів, що сприяють формуванню системи цінностей, професійно-значущих якостей педагогів, які володіють ініціативністю, самостійністю, мобільністю, готовністю до постійного професійного розвитку й самовдосконалення.

Мета і методи дослідження. Мета дослідження – визначити та теоретично обґрунтувати особливості психологічної готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності; методи дослідження: вивчення, аналіз та узагальнення психолого-педагогічної літератури в розрізі досліджуваної проблеми.

Результати роботи. У статті на основі аналізу та систематизації літературних джерел зазначено, що значущість психологічного аспекту в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури в сучасних умовах представлена недостатньо. У процесі професійної підготовки необхідно не лише виявляти рівень особистісно-індивідуальних особливостей студентів, а й корегувати їх.

Професійний розвиток студентів у освітньому середовищі закладів вищої освіти підсилюється: продуманим переведенням одержаних психолого-педагогічних знань на рівень практичних фізкультурно-педагогічних умінь і навичок; систематичним діловим спілкуванням із досвідченими наставниками; чіткою спрямованістю освітнього процесу на реалізацію певної програми; постійно оновлюваними рекомендаціями науково-педагогічних працівників щодо застосування інноваційних технологій; продуманою організацією навчально-професійної діяльності.

Висновки. Отже, без певного рівня розвитку морально-психологічної готовності неможливо досягти якісних змін в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури, забезпечити творче виконання ним своїх професійних функцій і обов'язків.

Ключові слова: майбутні вчителі фізичної культури, психологічна готовність, професійна підготовка.

Annotation

Abstract. The relevance of the research topic is the need to address the problem of psychological training of future teachers of physical education for teaching. This in turn requires increasing the effectiveness of training of specialists in physical culture and sports; development of an algorithm for productive solution of training problems.

The purpose of the study is to determine and theoretically substantiate the features of the psychological readiness of future physical education teachers for professional activities.

Research methods: identification, analysis and clarification of psychological and pedagogical literature in identifying identified problems.

Research results. In the article, based on the analysis and systematization of literary sources, it is noted that the importance of the psychological aspect in the professional training of future physical education teachers in modern conditions is not sufficiently represented. In the process of professional training, it is necessary not only to identify the level of personal and individual characteristics of students, but also to correct them.

Professional development of students in the educational environment of higher education institutions is enhanced: a well-thought-out translation of the acquired psychological and pedagogical knowledge to the level of practical physical culture and pedagogical skills; systematic business communication with experienced mentors; a clear focus of the educational process on the implementation of a specific program; constantly updated recommendations of teachers and methodologists on the use of innovative technologies; thoughtful organization of educational and professional activities.

Conclusions. Consequently, without a certain level of development of moral and psychological readiness, it is impossible to achieve qualitative changes in the professional training of future teachers of physical culture, to ensure the creative fulfillment of their professional functions and duties.

Key words: future teachers of physical culture, psychological readiness, professional training.

Вступ. На сьогодні важливою проблемою закладів вищої освіти є пошук шляхів, що сприяють формуванню системи цінностей, професійно-значущих якостей педагогів, які володіють ініціативністю, самостійністю, мобільністю, готовністю до постійного професійного розвитку й самовдосконалення. Оновлення сфери національної освіти вимагає не тільки поглиблення професіоналізму педагогічної діяльності, але й переводить на новий, більш високий рівень, його творчий компонент. Отже, професіоналізм і творчість стають провідними напрямками підготовки майбутніх спеціалістів.

Проблема ж психологічних особливостей ефективності професійної підготовки студентів до майбутньої спортивно-педагогічної діяльності є, з одного боку, окремим питанням загальної системи професійної підготовки фахівців та їх психологічного забезпечення, а з другого – це багатофакторний процес, що акумулює численність проблем психологічної науки, пов'язаних із властивостями особистості, її психічними станами, потенційними можливостями, що обумовлюють успішність професійної підготовки.

Особливості психологічної готовності майбутніх учителів фізичної культури висвітлено в працях таких науковців як: А. А. Каргузова, Т. В. Петровська [1], А. А. Кравченко [3], К. О. Крапівіна, О. В. Мусієнко [4], О. В. Тимошенко [7]; А. А. Хижняк [8] та ін. Вивченню досліджуваної проблематики сприяли праці, в яких розкриваються психологічні особливості особистості та її розвитку: Л. В. Кондрашова [2], Г. Ф. Пономарьова [5], О. В. Скрипченко, О. С. Падалка, Л. О. Скрипниченко [6] та ін.

Проведений теоретичний аналіз та узагальнення даних спеціальної літератури показав, що значущість психологічного аспекту в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури в сучасних умовах представлена досить широко, однак актуальною залишається проблема обґрунтування і пошуку новітніх й ефективних шляхів продуктивного вирішення задач розвитку морально-психологічної готовності студентів до майбутньої педагогічної діяльності.

Мета дослідження – визначити та теоретично обґрунтувати особливості психологічної готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

Матеріал і методи дослідження. Поставлені завдання вирішувались на основі вивчення психолого-педагогічної літератури, узагальнення передового практичного досвіду з використанням наступних методів дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення даних науково-методичної літератури, який дозволив визначити фактори, що відіграють важливу роль у вирішенні проблеми психологічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної діяльності.

Результати дослідження. Феномен «психологічної готовності» давно став предметом наукових інтересів у психології та педагогіці. У зв'язку з різноплановістю дослідження даної проблеми в науці спостерігається різноманіття підходів до трактування поняття «психологічна готовність» до педагогічної діяльності.

Зокрема, О. В. Тимошенко зазначає, що психологічна підготовленість – це комплекс набутих в результаті довгої спортивної діяльності психологічних властивостей, а готовність – це психічний стан, що виникає в конкретний момент часу [7].

До проблеми формування готовності студентів до педагогічної роботи звертається в своїх працях К. О. Крапівіна. Готовність майбутнього педагога до педагогічної роботи розглядається нею з декількох точок зору: по-перше, як професійно-значуща якість особистості, що є складним психічним утворенням. Воно включає в себе: позитивне ставлення до педагогічної діяльності, досить стійкі мотиви діяльності; адекватні вимоги професійної діяльності до рис характеру, здібностей, проявів темпераменту; необхідні знання, вміння, навички; стійкі професійно-важливі особливості сприйняття, уваги, мислення, емоційно-вольових процесів тощо. По-друге, як психічний стан. Психічний стан готовності – це «настрій», актуалізація і пристосування можливостей особистості для успішних дій в даний момент. Проблема готовності студентів до педагогічної діяльності, трактується нею з позиції цілісної особистості з урахуванням ролі мотивів і психічних процесів. Психологічна як якість і як стан у вирішальній мірі обумовлюється стійкими мотивами і психічними особливостями конкретної особистості [4].

У свою чергу Л. В. Кондрашова зазначає, що професійна готовність передбачає високий рівень виконання професійних дій, який не можливий без певного рівня сформованості морально-психологічної готовності випускників вищої школи. Вона підкреслює, що без певного рівня розвитку морально-психологічної готовності неможливо досягти якісних змін в професійній готовності фахівця, забезпечити творче виконання ним своїх професійних функцій і обов'язків. Отже автор психологічний і моральний аспекти готовності до педагогічної діяльності розглядає у тісному взаємозв'язку. При цьому моральний бік цього поняття характеризується комплексом якостей особистості, серед яких важливе місце займають громадянськість, почуття обов'язку, відповідальність, самостійність, наполегливість в досягненні поставлених задач і цілей, творче виконання професійних функцій. Щодо психологічного аспекту готовності, то він передбачає усвідомлення специфіки обраної професії, особистісної придатності до виконання її функцій, намагання досконало оволодіти нею [2].

Заслуговує на увагу позиція вченого на предмет системного аналізу педагогічної діяльності, який передбачає розгляд вчительської праці як цілісного об'єкту, вивчення не окремих його елементів, а тих взаємозв'язків, які конструюють систему діяльності і які є її сутнісними показниками. Л. В. Кондрашова в якості такої системоутворюючої характеристики виокремлює морально-психологічну готовність випускника закладу вищої освіти. Вона розглядає морально-психологічну готовність як прояв сутності властивостей і станів особистості. На її думку готовність – це концентрований показник діяльної сутності особистості, міра її професійної зрілості, рівня професійної культури; готовність до педагогічної діяльності передбачає утворення таких необхідних відносин, установок, професіоналізму, властивостей і якостей особистості, які забезпечують можливість майбутньому спеціалісту свідомо і добросовісно, із знанням справи виконувати свої професійні функції [2].

На жаль, останнім часом у частини випускників закладів вищої освіти знижується інтерес до професії вчителя. Це відбувається тому що, молоді вчителі на початку своєї професійної діяльності мають долати труднощі з адміністрацією навчальних закладів, з внутрішнім налаштуванням та з психологічною впевненістю. Для подолання цих небажаних явищ необхідно: постійно спілкуватися та співпрацювати з учителями шкіл, проводити різноманітні спортивно-масові та оздоровчі заходи. Все це сприятиме самовдосконаленню та посиленню психологічної впевненості молодого фахівця.

Вирішення проблеми психологічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної діяльності також залежить від підвищення ефективності навчання фахівців з фізичної культури і спорту; від своєчасної розробки алгоритму продуктивного вирішення задач професійної підготовки студентів до майбутньої педагогічної діяльності; пошуку більш гнучких підходів до організації спільної діяльності людей в системі фізкультурного руху.

Важливу роль у засвоєнні професії вчителя фізичного виховання відіграє пропагування цінностей фізичної культури в суспільстві та застосування її можливостей для забезпечення належного рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку, рухової підготовленості, як важливих складових професіоналізму. Багато авторів розглядають проблеми підготовки, попередньої підготовки, підвищення кваліфікації викладачів фізичної культури у закладах вищої освіти. Досить детально досліджені проблеми працівників спортивно-педагогічної сфери, їхньої професійної діяльності [3, 4, 7].

Отже, у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання необхідно не лише виявляти рівень особистісно-індивідуальних особливостей студентів, а й корегувати їх. Передусім це стосується тих особливостей, що допомагають оволодівати професією та сприяють адаптації студентів до обставин майбутньої діяльності. У зв'язку з цим доцільно цілеспрямовано розвивати у студентів не лише психомоторну, а й інтелектуальну та комунікативну сферу, створюючи передумови для формування в них індивідуального стилю діяльності.

Науковці наголошують на беззаперечній важливості впливу педагогічної практики на формування спрямованості до професійної діяльності та професійне становлення майбутніх учителів. Проте цей вплив є неоднозначним: у більшості студентів після проходження практики підвищується бажання стати педагогом, однак у деякої частини виникає невизначене або негативне ставлення до професії, викликане усвідомленням низького інтересу до неї або відсутністю педагогічних здібностей. Частково це пояснюється труднощами адаптації студентів до практичної діяльності; недоліками професійного розвитку студентів і втратою ними ціннісно-сміслових орієнтирів; незадоволеністю педагогічною роботою. Водночас, уважаємо, що саме педагогічна практика дозволяє достатньо точно оцінити якість професійної підготовки студентів ЗВО. Мають місце випадки, коли студент відмінно навчається, а з практичною педагогічною діяльністю має значні труднощі та, навпаки, не дуже успішні студенти швидко та самостійно оволодівають тонкощами педагогічної діяльності, досить стрімко поповнюючи запас прикладних знань [8].

На формування спрямованості студентів до педагогічної діяльності та професійний розвиток об'єктивно найпотужнішим є вплив змісту дисциплін професійної освіти, завдяки чому в

них підвищується професійний інтерес, виробляються певні установки і професійно-важливі якості педагога. Професійний контекст підготовки вчителя фізичної культури складає сукупність цілей і педагогічних завдань, змісту, організаційних форм і методів навчальної діяльності студентів, а також ситуацій їхньої соціально-психологічної взаємодії, що регулюється ціннісно-нормативною системою педагогічної діяльності, системи діагностики процесу підготовки.

Проблема осучаснення змісту психолого-педагогічних та інших дисциплін різних циклів є дуже важливою в контексті компетентісно-орієнтованої освіти майбутніх учителів. Добір змісту навчальних дисциплін має здійснюватися з огляду на розвиток науки та з урахуванням професійно-педагогічної діяльності. Така побудова навчальної дисципліни дозволяє вирішити проблему фундаменталізації та професіоналізації підготовки фахівця. В результаті виникає зв'язок змісту навчальної дисципліни з професією вчителя та конкретною спеціалізацією [1].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи висновки, можна констатувати, що психологічна готовність майбутнього учителя фізичної культури до професійної діяльності визначається як складний, багатофакторний процес, в якому важливу роль відіграють як особистісні якості, рівень професійних знань і вмінь, так і рівень рухової підготовленості.

У свою чергу професійний розвиток здобувачів вищої освіти у освітньому середовищі закладів вищої освіти підсилюється: продуманим переведенням одержаних психолого-педагогічних знань на рівень практичних фізкультурно-педагогічних умінь і навичок; систематичним діловим спілкуванням із досвідченими наставниками; чіткою спрямованістю освітнього процесу на реалізацію певної програми; постійно оновлюваними рекомендаціями науково-педагогічних працівників щодо застосування інноваційних технологій; продуманою організацією навчально-професійної діяльності.

Література

1. Картузова А. А. Петровська Т. В. Види професійних деформацій особистості спортивного педагога з позиції міжособистісної поведінки. *Теорія і методика фізичного виховання*. 2009. № 6. С. 71–78.
2. Кондрашова Л. В. Концепція Взаємодії моральних і психологічних якостей у змісті педагогічного професіоналізму. Професійне становлення майбутнього вчителя: монографія. Кривий Ріг, 2006. С. 6-34.
3. Кравченко А. А. Виявлення взаємозв'язків між індивідуально-психологічними характеристиками тренерів-викладачів та рівнем їх професійної адаптації. *Педагогіка, психологія та медико-біол. проблеми фізичного виховання і спорту* : зб. наук. пр. / за ред. проф. С. С. Єрмакова. Харків, 2008. № 8. С. 83–88.
4. Крапівіна К. О., Мусієнко О. В. Нетрадиційний підхід до традиційної фізичної культури: монографія. Луцьк : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 300 с.
5. Пономарьова Г. Ф. Психолого-педагогічна діагностика якості освіти у педагогічному ВНЗ : навч.-метод. посіб. Харків: Компанія СМІТ, 2016. Ч. 2. 366 с.
6. Скрипченко О. В., Падалка О. С., Скрипниченко Л. О. Психолого педагогічні основи навчання: навч. посіб. [для викладачів психології і педагогіки, аспірантів, студентів педагогічних та курсантів військових навч. закладів]. 3-тє вид. доп. та перероб. Київ : Український центр духовної культури, 2008. Т. 1. 420 с.
7. Тимошенко О. В. Формування психофізіологічної готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності на основі кредитно-модульної технології навчання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків, 2008. № 3. С. 129–134.
8. Хижняк А. А. Психологічна корекція професійних деформацій тренера-викладача: : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07. Київ, 2018. 260 с.

References

1. Kartuzova A. A. Petrovs'ka T. V. (2009) Vydy profesiynykh deformatsiy osobystosti sportyvnoho pedahoha z pozytsiyi mizhosobystisnoyi povedinky [Types of professional deformations of the sports teacher's personality from the standpoint of interpersonal behavior]. *Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannya – Theory and methods of physical education*. 6, 71–78 [in Ukrainian].
2. Kondrashova L. V. (2006) Kontseptsiya Vzayemodiyi moral'nykh i psykhologichnykh yakostey u zmisti pedahohichnoho profesionalizmu [The concept of the interaction of moral and psychological qualities in the content of pedagogical professionalism]. *Profesiyne stanovlennya maybutn'oho vchytelya*. Kryvyy Rih. (pp. 6-34) [in Ukrainian].
3. Kravchenko A. A. (2008) Vyyavlennya vzayemoz'yzkiv mizh indyvidual'no-psykhologichnymy kharakterystykamy treneriv-vykladachiv ta rivnem yikh profesiynoyi adaptatsiyi [Identifying the relationships between the individual psychological characteristics of trainers and the level of their professional adaptation]. *Pedahohika, psykhohohiya ta medyko-biol. problemy fizychnoho vykhovannya i sportu – Pedagogy, psychology and medical biology. problems of physical education and sports*. 8, 83–88 [in Ukrainian].

4. Krapivina K. O., Musiyenko O. V. (2006) Netradytsiynyy pidkhid do tradytsiynoyi fizychnoyi kul'tury [Unconventional approach to traditional physical culture]. Luts'k : Vydavnychyy tsentr LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
5. Ponomar'ova H. F. (2016) Psykholoho-pedahohichna diahnostyka yakosti osvity u pedahohichnomu VNZ [Psychological and pedagogical diagnosis of the quality of education in pedagogical universities]. (Vols. 2). Kharkiv: Kompaniya SMIT [in Ukrainian].
6. Skrypchenko O. V., Padalka O. S., Skrypnychenko L. O. (2008) *Psykholoho pedahohichni osnovy navchannya [Psychological pedagogical foundations of learning]*. (Vols. 1). Kyiv : Ukrayins'kyi tsentr dukhovnoyi kul'tury in Ukrainian].
7. Tymoshenko O. V. (2008) Formuvannya psykhofiziologichnoyi hotovnosti maybutnikh vchyteliv fizychnoyi kul'tury do profesiynoyi diyal'nosti na osnovi kredytno-modul'noyi tekhnolohiyi navchannya [Formation of psychophysiological readiness of future physical education teachers for professional activity on the basis of credit-modular learning technology]. *Pedahohika, psykholohiya ta medyko-biol. problemy fizychnoho vykhovannya i sportu – Pedagogy, psychology and medical biology. problems of physical education and sports*. 3, 129–134 [in Ukrainian].
8. Khyzhnyak A. A. (2018) Psykholohichna korektsiya profesiynykh deformatsiy trenera-vykladacha [Psychological correction of professional deformations of the trainer-teacher]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].